

Sarcococca – et planteportræt

– små hårdføre, stedsegrønne og duftende, vinterblomstrende buske

Sarcococca – a plant portrait

Small, hardy, evergreen and fragrant winter flowering shrubs

OVE LUSTÜ

nygaardshave@email.dk

Keywords:

species and varieties, identification, cultivation, propagation

Foto overfor:

Sarcococca confusa og rundfinnet radeløv, *Asplenium trichomanes*
på støttemur i Nygaards Have

Sarcococca confusa og *S. hookeriana* var. *digyna* – The Beth Chatto Gardens.

Sarcococca, der hører til Buxaceae, buksbomfamilien, er små, langsomt voksende, stedsegrønne buske – de fleste med stærkt duftende blomster om vinteren.

Selv om slægten har været dyrket fra omkring 1825 i England, er det først fra 1980-erne, at de hårdføre arter er blevet mere almindeligt dyrket i det øvrige Nordeuropa, dog stadig ikke i de nordiske lande, hvor de kun sjældent ses uden for botaniske samlinger.

Forrest *Sarcococca hookeriana*, bagest en klippet *Osmanthus xburkwoodii* (stærkt duftende ult. april - maj), Feeringbury Manor

Slægtens hårdføre arter, varieteter og sorter er særdeles velegnede til små og mindre haver, men også i større haver kan man have stor glæde af planterne.

I udenlandske – især engelske – arboreter, store godshaver eller mindre privathaver, ser man én, få eller mange planter på strategisk vigtige steder: Ved parkeringspladser, hvor stier mødes eller ændrer retning, i det hele taget hvor folk færdes og opholder sig. I privathaver finder man ofte *Sarcococca* nær hoveddøren, i mange tilfælde formklippede.

Om vinteren sætter udenlandske planteskoler ofte blomstrende planter direkte ved indgangen, så kunderne mødes af en intens og sødlig duft af honning eller vanilje.

Faktisk kan jeg ikke mindes en engelsk have uden mindst én *Sarcococca*!

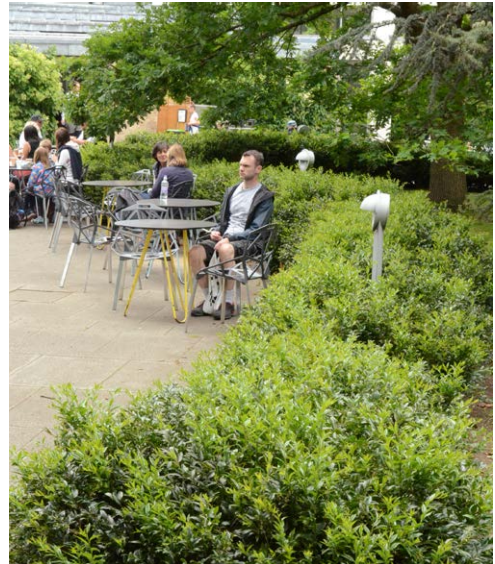
I England har der været tradition for "winter gardens" og "winter walks" i langt over 100 år. Det er overraskende, hvor mange forskellige træer, buske og løgvækster der sammen kan gøre en have attraktiv og indbydende – også på kolde

årstider. Heldigvis er langt hovedparten af de dyrkede planter også hårdføre i Danmark – i hvert fald i Sydsjælland. Vi har fundet megen inspiration i engelske haver, og vi er begyndt at plante vores egen ”winter walk”, som vi allerede nyder.

Det er tankevækkende, at fx Anglesey Abbey i Cambridge i gennemsnit har 50 besøgende om dagen om vinteren, men når de har specielle vinterarrangementer, som fx vintergæk dage, kan der i godt vejr komme 4.000 personer. Er interessen til stede, kommer folk af huse uanset årstiden – og det hvad enten man er englænder eller dansker!

Arter og varieteter af *Sarcococca* blomstrer på en årstid, hvor der ofte ikke er så meget andet i haven at glæde sig over. I milde vintre begynder blomstringen hos de tidligste arter omkring juletid og varer til langt ind i marts måned. Blomstringen starter således før eller samtidig med de tidligste vintergækker og fx *Hamamelis*, troldnød.

Den sødlige, berusende eller ligefrem forførende, honningagtige duft kan fornemmes på lang afstand.

Sarcococca confusa – trimmet hæk i Kew Garden

Overraskende at så lille en plante med så uanseelige blomster kan udsende så megen vellugt!

I koldt vejr (under 4-5°C) dufter blomsterne ikke; der er alligevel ingen bestøvende insekter fremme. Selv efter nætter med 10-15°C under frysepunktet, fortsætter planterne ufortrødent blomstringen!

Parti med *Sarcococca confusa* og bøgesøjler, Wisley Gardens

Parkeringspladsen på Von Gimborn Arboretet i Doorn, Utrecht i Holland, er omkranset af uklippede *Sarcococca*, og man mødes af 'en mur af vellugt', når man stiger ud af bilen en lun dag i februar. Et eksempel til efterfølgelse!

I Kew Gardens anvendes *S. confusa* ligeledes som uklippede hække langs arealer, hvor mange besøgende færdes eller opholder sig.

Alle haver bør have træer og buske med "wow effekt". Havers skønhed vurderes ikke udelukkende visuelt. Alle sanser er med, når helhedsindtrykket dannes. Dufte er vigtige, høresansen er ikke uden betydning! Stilhed, lyd af rindende vand eller skridt i knasende grus, mange faktorer er medvirkende til, at haver kan fremtræde mere rolige og harmoniske, end de egentlig er.

Det er mit håb, at *Sarcococca* får langt større udbredelse i danske haver og offentlige anlæg. De bør være selvskrevne i parker, ved plejehjem, på kirkegårde og i arboreter.

Formålet med denne artikel er dels at promovere planteslægtens hårdføre arter og varieteter dels at give en oversigt over nogle af plantekaraktererne, således at man kan lære at (gen)kende arter og varieteter samt en enkelt hybrid.

Er målet en egentlig identifikation henvises til Sealys artikel fra 1986, til beskrivelsen og bestemmelsesnøglen til arterne i 'Flora of China' (Fl. CH. se nedenfor) eller bestemmelsesnøglen af Jan De Langhe, taksonom ved universitetet i Ghent, Belgien. Sidstnævnte nøgle kan findes på Arboretum Wespelaars hjemmeside.

Vinterblomstrende træer og buske kan groft deles i to grupper: De iøjnefaldende og de duftende.

Førstnævnte er bl.a. visse *Cornus*, *Corylopsis*, *Forsythia*, *Hamamelis*, *Prunus* og *Salix*.

Chimonanthus, *Lonicera xpurpusii* (*L. fragrantissima* x *L. standishii*) og *Sarcococca* derimod er ikke så spektakulære, men meget velduftende.

Sarcococca confusa han og hun blomster samt kærflue, *Tetanocera* sp.

PRÆSENTATION AF SLÆGTEN

Navnet *Sarcococca* er sammensat af to græske ord: sarkos, der betyder kød eller frugtkød og kokkos, der betyder bær.

Det danske navn for *Sarcococca* er derfor naturligt nok 'kødbær'. Personligt synes jeg dog bedre om flere af de engelske navne. Arterne ligner hinanden så meget, at de i flæng kaldes for Sweet box eller Christmas box. Visse arter har endnu flere navne, der fortæller mere detaljeret om planterne.

Box er det engelske navn for buksbom. Navnet 'sweet box' må ikke forveksles med 'winter sweet', som er det engelske navn for *Chimonanthus praecox*.

I denne artikel anvendes slægtens latinske navn, selv om ordet ikke er særlig mundret!

Buxaceae er en ensartet slægt med stedsegrønne buske. Arterne er hovedsageligt monoecious (enbo, sambo planter hvor han- og hunblomster sidder adskilt men på samme individ).

Familien udgøres af fem slægter (*Buxus*, *Notobuxus*, *Pachysandra*, *Sarcococca* og *Styloceras*) med i alt ca. 120 arter.

Buxus er den største slægt i familien med ca. 90 arter fordelt på alle kontinenter med undtagelse af Australien. De øvrige slægter er derimod udbredt i geografisk begrænsede områder. *Styloceras* findes i Sydamerika (5 arter), *Notobuxus* i Afrika (5 arter) og *Sarcococca* i det østlige og sydøstlige Asien (11 arter). *Pachysandra* findes både i Asien (3 arter) og i Nordamerika (1 art) (Balthazar et al.).

Antallet af arter af *Sarcococca* afhænger af taksonomiske synspunkter. Flora of China angiver således ca. 20 arter: En art findes i Central- og Nordamerika (Guatemala, Mexico). De øvrige er fra Øst- og Sydasien. Ni arter, hvoraf de 5 er endemiske, er fundet i Kina. De arter, der

er hårdføre i Danmark, er alle kinesiske!

Sealy (1986 p.122) skriver dog, at materiale fra Centralamerika (Guatemala, Mexico), som er blevet henført til *Sarcococca*, ikke hører til denne slægt.

Planterne i slægten *Sarcococca* er små eller mindre (op til 2 m høje og brede), langsomt voksende buske med stedsegrønne, skinnende blanke og læderagtige blade. Disse er oftest spredte, helrandede, lancetformede til bredt ægformede. Blade- ne er ofte med utydelige bladnerver. Bladstilken er hos *Sarcococca* kort og læderagtig, sej og uden akselblad. Hos de fleste hårdføre arter er nye skud ubetydeligt behårede (puberulouse/puberulente) med fine, korte bløde hår (stor forstørrelse (10 x) er nødvendig!) Enkelte har glatte skud (vigtigt kendetegn). Blandt de mere almindeligt dyrkede arter er skuddene hos fx *S. saligna* og *S. wallichii* hårløse. Disse arter er knapt hårdføre herhjemme.

Blomsterne er bemærkelsesværdigt ens hos alle arter. Bestemmelse af arterne er derfor i høj grad bygget på andre træk som fx antallet af grifler, behåring på unge grene og om planterne er med eller uden rhizomer. Bladenes nervation har tidligere været benyttet som kendetegn, men dette har vist sig utilstrækkeligt (Sealy 1986).

Hos flertallet af *Sarcococca* arterne er blomsterstanden meget kort og kompakt. De små, oftest hvide eller grønlighvide blomster mangler kronblade. Hanblomsterne sidder tæt ved toppen med de uanseelige hunblomster lige nedenunder. Hos enkelte arter er han og hunblomster fordelt langs en kort hovedakse på oprette skud (Sealy 1986).

Både Balthazar, Sealy og 'Flora of China' anvender termen 'tepals' for blosterbladene, idet de florale dele ikke er differentieret i bæger (calyx) og krone (corolla) hos *Sarcococca*.

Sarcococca confusa med umodne (rødlige) og modne (sorte) frugter.

Hanblomsterne har oftest 4 blosterblade, 4 støvblade og 2 støtteblade. Hanblomsterne kan have iøjnefaldende lyse-røde eller cremefarvede støvknapper. Disse kan være så markante, at blomsterfarven i begyndelsen af blomstringsperioden nærmest virker lyserød. Senere blegner farven dog.

De uanseelige hunblomster har 4 til 6 blosterblade – ofte med et rødt anstrøg, 2 eller 3 grifler og adskillige støtteblade.

Et af de florale træk, som hyppigt har været benyttet i beskrivelser, er tilstedeværelsen eller fraværet af støtteblade i de hanlige blomster.

Bibracteolate arter (med to støtteblade) kan have blomster med kun ét eller intet støtteblad, mens arter, som normalt er uden støtteblade, kan have støtteblade!

Sealy (1986) konkluderer, at de forskelle, der består i antallet, størrelsen og udformningen af de florale elementer er vanskelige at evaluere og benytte taksonomisk.

Nogle forfattere skriver konsekvent stigmas (støvfang), mens fx Flora of China skriver styles (grifler)! Støvfangeren er den pollenopfangende del af griflen eller frugtanlægget. Begge udtryk kan derfor anvendes. Det virker nok mest logisk at benytte termen grifler, da støvfangeren undertiden reduceres, mens rester af griflerne altid er til stede på frugterne, så her skrives grifler.

De stenfrugt lignende, kødede frugter er ægformede eller kugleformede med op til 3 frø – oftest kun ét. De er ved modenhed enten blåsorte, skinnende sorte eller røde. Griflerne er korte (ca. 2 mm) og blivende. De er først oprette og senere bøjede. Antallet af grifler er vigtige i forbindelse med artsbestemmelse. De udelte støvfanger er nedløbende.

Blomsterne bestøves i løbet af vinteren. Blomstringstiden og dermed bestøvningen strækker sig over et par måneder. Derfor modnes frugterne også over en længere periode. De udvikler sig i løbet af som-

meren og modner sidst på efteråret. I tørre år kastes nogle af frugterne dog i løbet af sensommeren eller efteråret. Frugterne sidder oftest på busken i den følgende blomstringsperiode.

Alle her i landet dyrkede arter har ved modenhed sorte stenfrugtliggende bær – bortset fra *S. ruscifolia*, som oftest har røde. Det er en pudsigheid, at frugterne hos de øvrige arter er grønne hele foråret og sommeren samt tidligt efterår – for herefter at blive rødlige. Ved modenhed i december er frugterne skinnende sorte.

Frugterne efterstræbes ikke i væsentligt omfang. Først når vinteren hærger, og føden bliver knap, kaster solsorte sig over frugterne. Fuglene kan undertiden forsvare en busk og ligefrem jage artsfæller væk.

Nogle arters grene er velegnede til afskæring. Engelske blomsterdekoratører anser *S. ruscifolia* for en værdifuld plante, idet afskårne grene med røde bær holder flere uger (Bean).

Kun to af de her beskrevne hårdføre arter er tæt buskede (*S. confusa* og *S. ruscifolia*) med en forgrenet hovedstamme og trævlerødder – altså ingen udløbere! De øvrige danner udløbere ved hjælp af rhizomer.

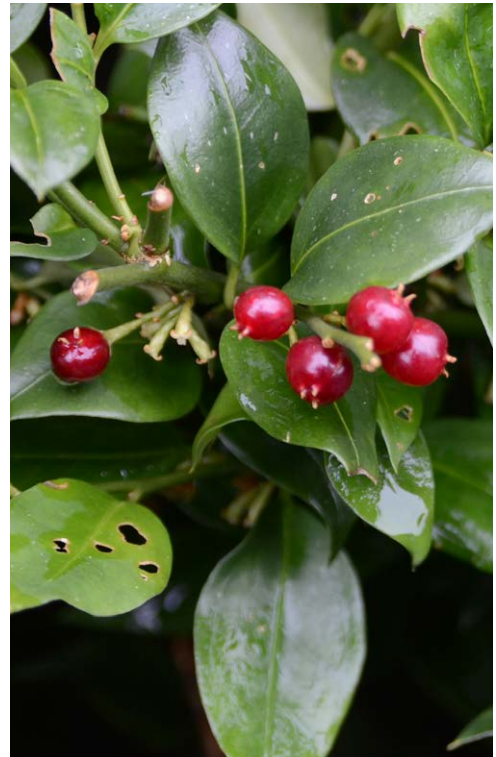
Fra hver udløber kommer sædvanligvis kun ét skud op af jorden, og dette er sædvanligvis ugrenet til en vis højde. De enkelte udløbere bliver mellem 0,3 og 1 m høje. Planterne kan med tiden dække betydelige områder, men de er absolut ikke invasive.

Arter og varieteter er temmelig langsomt voksende og bliver herhjemme højst 1-1,5 m. En enkelt art (*S. wallichii*) skulle dog kunne blive op til 1,8 m høj! Man kan – som fx i den fugtige vækstsæson i 2017 – finde veletablerede planter, hvor årets tilvækst er helt oppe på 60 cm!

Sarcococca har flere af buksboms gode egenskaber og kan under visse forhold være et velegnet alternativ til planter fra den slægt.

Sarcococca placeres med fordel på steder, hvor buksbom ikke trives og/eller bliver angrebet af svamp. Det vil sige, hvor der er skygge, høj luftfugtighed og i 'tagdryppet' fra større træer. Når *Sarcococca* som prydblade er mindre udbredt end buksbom, skyldes dette bl.a. produktionsmetoderne. Buksbom er nem og hurtig at producere og rimeligt hurtigt voksende, mens *Sarcococca* helst skal opformeres i potter og er langsomt voksende. Til sunde, lave hække eller mindre klippede kugler er *Sarcococca* et godt alternativ til buksbom.

Formklipping reducerer dog antallet af blomster og dermed duft og frugtsætning.

Sarcococca ruscifolia, West Dean Gardens, Chichester, West Sussex

HISTORIE

Nogle af de planter, der nu hører til slægten *Sarcococca*, blev første gang beskrevet i 1825.

Hooker beskrev en plante fra Glasgow Botanical Garden. Den kom fra Kew, som havde modtaget den fra Indien, under navnet *Prunus puddum*. Hooker antog, at planten tilhørte en ny slægt af Euphorbiaceae. Den bar ikke frugter. Han placerede den midlertidigt i slægten *Pachysandra* som *P. coriacea* – fordi den havde blomster meget lig *Pachysandra*. Udseendet var dog meget anderledes. Planten var mere som en busk eller et træ med stedsegrønne, læderagtige blade – deraf navnet. Det følgende år (1826) bekræftede Lindley Hookers antagelse om, at den repræsenterede en ny slægt i Euphorbiaceae. Lindley foreslog navnet *Sarcococca* på grund af de kødede frugter. Arten kom derefter til at hedde *S. pruniformis* (Sealy 1986).

Baillon nævner i sin monografi fra 1859 7 arter, mens J.D. Hooker i 1887 (ifølge Sealy 1949 og 1986) forenede alle 7 indiske arter til én art, *S. pruniformis*, der omfattede 4 varieteter. Navnet blev efterfølgende også benyttet til de kinesiske og malaysiske arter, således at hele slægten reelt blev betragtet som én meget variabel art med mange former – en såkaldt polymorf art.

I løbet af 1900-tallet opformerede Messr. Veitch i England planter fra frø, indsamlet i Kina af Wilson. Der opstod behov for navne til planterne, hvorefter Dr. O. Stapf i perioden 1907-10 kritisk gennemgik og reviderede slægten ud fra Kews herbarie materiale. Stapf konkluderede ikke alene, at de fleste arter, som var blevet henført til *S. pruniformis* skulle tilbageføres, men også at nye arter skulle beskrives, hvilket skete i de følgende år.

Stapf fandt, at der er sammenhæng

mellem de florale forskelle og de mere synlige forskelle i de vegetative karakterer. Man skal altså være opmærksom på, hvorvidt unge skud er hårede eller ej, bladenes form og størrelse, og om antallet af griffler er 2 eller 3.

Sidstnævnte indikerer antallet af frugtblade (carpeller). Dette træk, at planten enten har 2 eller 3 griffler, har vist sig at være et meget konstant træk hos *Sarcococca* – med kun meget få undtagelser!

Desværre fik Stapf hverken færdiggjort sine undersøgelser eller fuldført det omfattende værk om slægten, som han havde til hensigt at skrive. I nyere tid har forskellige forfattere hentet oplysninger hos hinanden, og tekster er oversat frem og tilbage mellem bl.a. engelsk og tysk (Bean, Hillier og Krüssman fx) af og til med meningsforstyrrende fejl til følge.

Morfologiske karakterer, blomstrings-tidspunkter, jordbunds- og dyrkningsforhold beskrives ofte forskelligt. Krüssmanns beskrivelse bygger fx i høj grad på Sealys arbejde – dvs. at den engelske originaltekst er oversat, bearbejdet og udgivet på tysk. Efterfølgende er Krüssmann af Timber Press oversat tilbage til engelsk!

Arterne i *Sarcococca* slægten beskrives altså forskelligt i alment tilgængelig litteratur mht. plantekarakterer som fx bladenes størrelser, former og farver samt planternes hårdførhed.

Både engelske og hollandske planteskoler sælger meget forskelligt udseende planter under samme navn! I Holland sælger Esveld en stærkt duftende, behåret plante med atypiske blade som *S. saligna*! – der ellers beskrives som duft- og hårløs!

Selv i samlingen i Wakehurst, en afdeling af Royal Botanic Gardens Kew, og i den nationale samling i Wisley Gardens ses navngivning, der ikke stemmer overens med beskrivelserne.

BESTEMMELSESNØGLE TIL *SARCOCOCCA* ARTER

(Flora of China – Fl. Ch.)

(NB! *Sarcococca confusa* er ikke medtaget i nøglen, da den anses for at være en krydsning!)

1a. Unge grene tydeligt hårede (10 x lup!)

- 2a. Blomsterstanden klaseformet – med stilkede blomster på en ugrenet hovedstængel (racemose) eller kort klaseformet
- 3a. Planter med trævlerødder (uden udløbere); blade ægformede, ægformede - lancetformede eller lancetformede, bladnerver lateralt parvist til trenervede; frugt skarlagensrød eller sort – brun *S. ruscifolia*
- 3b. Planter med rhizom (med udløbere); blade lancetformede eller omvendt lancetformede, laterale bladnerver fjerstrengede; frugt sort eller blåsort *S. hookeriana*
- 2b. Blomsterstanden mere eller mindre hovedlignende / kølgeformet (subcapitate) eller kugleformet (globose), ca. 1 cm.
- 4a. Blade aflangt lancetformede eller aflangt omvendt lancetformede; blomsterstand subcapitate, ca. 1 cm; hanlige blomster siddende (uden stilk) *S. orientalis*
- 4b. Blade elliptiske(5,5-)7-8,5 x 2-2,9cm; blomsterstand kugleformet, 1-1,5cm; hanblomster med kort stilk *S. confertiflora*

1b. Unge grene glatte eller ubetydeligt hårede (10 x lup!)

- 5a. Blade brede, sædvanligvis elliptiske, elliptisk – aflang, eller elliptisk lancetformet, længde og bredde forholdet 2,5-3:1, tydeligt tre nervede.
- 6a. Blade 6-10(-12) x 2-3,5(-5) cm, trenervede med 2-5 mm afstand fra basis; blosterblade 3-4mm i han blomster; grifler 2 eller 3 *S. wallichii*
- 6b. Blade 8-16(-20) x 4-6mm, trenervede med 1,5-2mm afstand fra basis; blosterblade ca. 2mm i hanblomster; grifler 2 *S. vagans*
- 5b. Blade smalle og lange, oftest lancetformede eller aflangt lancetformede, længde og bredde forholdet 4-5:1, bladnerver utydeligt tre nervede eller fjernervede.
- 7a. Bladstilk 5-8mm; grifler 3; unge grene hårløse *S. saligna*
- 7b. Bladstilk 10-18mm; grifler 2; unge grene hårløse eller ubetydeligt hårede (10X lup)
- 8a. Unge grene ubetydeligt hårede (10x lup). Blade tynde og læderagtige, 1,5-2,5cm brede, trenervede; hanblomster med 2 små støtteblade *S. longipetiolata*
- 8b. Unge grene hårløse; blade papiragtige, 2,5-3,7 cm brede, fjernervede; hanblomster uden støtteblade *S. longifolia*

ARTER OG VARIETETER

Sarcococca er en let genkendelig slægt, men da arterne i et vist omfang ligner hinanden, er det ikke så enkelt at skelne den ene art fra den anden. Nedenfor beskrives arter, varieteter og sorter, deres anvendelighed samt nogle praktiske erfaringer.

I 'The Plant List', udarbejdet i samarbejde mellem Royal Botanic Garden, Kew og Missouri Botanical Garden, angives de latinske navne som enten 'Accepted', 'Synonym' eller 'Unresolved'. 'Acceperede' er de gældende navne, som bør benyttes. 'Synonymer' er andre navne, der har været anvendt, og 'Uafklarede' er de, der ikke er tilstrækkelig underbyggede til at blive placeret i en af de to førstnævnte grupper, eller hvor de lærde strides.

Listen over hårdføre eller næsten hårdføre *Sarcococca* er som følger:

'Acceperede' - *S. orientalis* og *S. wallichii*.

'Synonymer' - *S. hookeriana*, *S. h.* var. *humilis*, *S. humilis* og *S. saligna*.

'Uafklarede' - *S. confusa*, *S. hookeriana* var. *digyna*, *S. h.* var. *hookeriana*, *S. ruscifolia* var. *ruscifolia* og *S. ruscifolia* var. *chinensis*.

Sarcococca confertiflora

S. confertiflora er i følge Flora of China fundet i NE Yunnan. Planten kendes på, at unge grene er hårede, bladene elliptiske og blomsterstanden kugleformet. Hanblomsterne er båret på en kort blomsterstilk. Arten findes næppe i Danmark.

Sarcococca confusa

(Sweet box / Christmas box)

'The Plant List' medtager *S. confusa* med status som 'unresolved', mens Flora of China ikke medtager den, da Fl. Ch. kun medtager arter. Da den er en meget værdifuld haveplante, hyppigt dyrket og let at bestemme,

Sarcococca confusa. Bemærk frugter med to eller tre grifler

omtales den her på lige fod med arterne. *S. confusa* er absolut en af de bedste, mest hårdføre og stærkest duftende *Sarcococca*-arter. Den er velegnet til danske forhold, blomstrer fint og sætter mange frugter. Sealy (1949) omtaler fundet af planten: Lewis Palmer gjorde Sealy opmærksom på, at der i haver dyrkedes to forskellige *Sarcococca* med samme navn, *S. humilis*. Den ene med rhizomer, som dannede udløbere og med blomster med lyserøde støvknapper. Ud fra sammenligninger med materiale fra Kew viste denne plante sig at være *S. hookeriana* var. *digyna*. Den anden var en tæt, forgrenet busk med én hovedstængel, som forgrenede sig over jordoverfladen, trævlerødder uden udløbere, og cremefarvede støvknapper. Planten med disse karakterer kunne også findes som *S. ruscifolia* var. *chinensis*. Ved nærmere undersøgelse viste det sig imidlertid, at den buskformede plante var enestående ved, at antallet af grifler var variabelt, idet der kunne være 2 eller 3 grifler på frugter i samme blomsterstand. Da denne plante aldrig er fundet i naturen,

og da der hersker en del forvirring omkring plantens oprindelse, må *S. confusa* være et passende navn!

Sealy (1986) skriver, at proveniensen er ukendt, skønt det menes, at den stammer fra frøindsamlet i Kina af Wilson til enten Messrs. Veitch eller Arnold Arboretet.

Hillier (2014) skriver blot: "Oprindelse ukendt, sandsynligvis Kina"!

S. confusa anses for en hybrid – sandsynligvis en krydsning mellem *S. hookeriana* var. *digyna* og *S. ruscifolia* – måske *S. r.* var. *chinensis*.

S. confusa er frøkonstant. Den har en afrundet, tæt forgrenet vækst med en enkelt hovedstamme. Planter bliver godt 1¾ m høje og brede i England. Vort største eksemplar er godt 1 m højt efter 12-15 år.

Sarcococca confusa og *S. ruscifolia* er de eneste hårdføre (og betinget hårdføre) med tæt, forgrenet vækst og uden udløbere.

S. confusa har en karakteristisk bølget bladplade og -rand, men dette træk ses undertiden også hos andre arter. *S. confusa* kan derimod let skelnes fra alle andre ved, at der i samme blomsterstand kan findes både 2- og 3-grifledede hunblomster og frugter. Alle andre arter har udelukkende 2 eller 3 grifler. Rester af grifler ses tydeligt på frugterne. *S. confusa* kan derfor 'artsbestemmes' på næsten alle årstider.

Blade er oftest elliptiske eller elliptisk-lancetformede til elliptisk-ægformede 3-5 cm lange og 1,2-2 cm brede og hårløse, 'ligusterlignende' blade. Smågrene er olivengrønne med fine, små, korte hår.

Hanblomsterne er med 4 hvide blosterblade og 4 cremehvide, udstående støvtråde, mens hunblomsterne har 4-6 blosterblade.

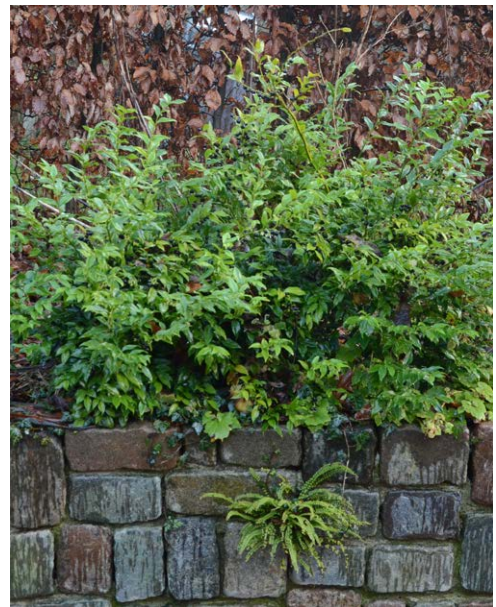
S. confusa er en af de tidligst blomstrende (jan.-marts). I milde vintre begynder blomstringen allerede før jul, hvilket bl.a. skete hos os i 2008 og 2017.

I 2013 og 2014 begyndte blomstringen på Helligtrekongers dag (6. januar) og sluttede midt i marts!

S. confusa er velegnet til lave, klippede eller uklippede hække. Den er skyggetålende og foretrækker let, fugtig, skovbundsagtig jord, men er ikke sart, og tåler både tørke og nogen sol, når den først er etableret.

Vort ældste eksemplar overlevede hele sommeren 2012 med delvist blottede rødder. Planten stod meget tørt i haven på kanten af en delvist sammenfalden kampestens mur, som blev fjernet for at opføre en ny støttemur – denne gang af brosten. Ved den lejlighed erfarede vi, at rødderne stikker lige så dybt eller dybere, end planten er høj.

Allerede i vinteren 2013 blomstrede planten som om, intet var hændt og virkede fuldstændig sund og rask! I løbet af foråret 2013 visnede den dog voldsomt tilbage, sandsynligvis forårsaget af, at nogle af røddernes havde været i direkte

S. confusa (samme plante) og rundfinnet radeløv, *Asplenium trichomanes* i støttemur

kontakt med den friske, og stærkt basiske beton, der var brugt til muren. I løbet af sommeren – og ved hjælp af lidt vand! – fornygede nye friske skud hele busken.

Sarcococca hookeriana* var. *hookeriana

(Himalayan Sarcococca, Hookers flesh-
berry, Sweet box)

Artsnavnet blev givet for at hædre Sir Joseph Dalton Hooker, der ligesom faderen, William Jackson Hooker, var 'Director of the Royal Botanic Gardens at Kew'. *S. h.* var. *hookeriana* er en variabel – oftest opretvoksende – art 1-1,6 m høj. Unge skud har fine, korte, bløde hår (pubescent). De grønne stængler har blanke, spredte, lancetformede eller næsten omvendt lancetformede skinnende blade 5-8 x 1,3-1,8 cm (Fl. Ch.). De stærkt duftende blomster kan være grønhvide, cremehvide eller lyst rødlige. Hunblomster er med 3 grifler. Sorte frugter. *S. hookeriana* og varieteter af arten har rhizomer og danner udløbere. Arten vokser i skove i 1.000-3.500 m i bl.a. Afghanistan, Bhutan,

I forgrunden *Sarcococca hookeriana* var. *hookeriana* –
Royal Botanic Gardens Kew at Wakehurst

Sarcococca hookeriana var. *hookeriana* - Royal Botanic
Gardens Kew at Wakehurst

Sikkim, Sichuan, Yunnan og Nepal. I Nordeuropa er det stedsegrønne, kompakte, krat- og rodskud dannende buske, mens de i naturen angives snarere at være opretvoksende småtræer eller buske op til 3 m høje.

S. hookeriana angives at blomstre sent efterår, men herhjemme ser det ud til først at være sen vinter. Frugten er op til 0,8 cm, kugleformet og blåsort eller sort. I modsætning til nedenstående varieteter anses *Sarcococca hookeriana* var. *hookeriana* ikke for fuldt hårdfør i Danmark. Vi har således flere gange forgæves forsøgt at dyrke denne varietet. De taksonomiske problemer vedrørende *S. hookeriana* er pt. ikke løst.

Sarcococca hookeriana* var. *digyna

(Sweet box) (syn. *S. hookeriana* var. *humilis*,
syn. *S. humilis*) H4

Varieteten er digyn – (med to pistiller/ frugtanlæg). I modsætning til den typiske varietet (*S. h.* var. *hookeriana*) med 3 grifler, har *S. h.* var. *digyna* kun 2 – heraf navnet.

Sarcococca h. var. *digyna* vokser i skove i 1.000-3.500 m i bl.a. Sichuan og Yunnan, Kina (Fl. Ch.). Introduktionen skyldes Wilson, som indsamlede den i Sichuan i 1908 (Sealy 1949). Varieteten er i naturen meget variabel og mindre af vækst end foregående (*S. h.* var. *hookeriana*), men anses

Sarcococca hookeriana var. *digyna*, Wisley Gardens

for mere hårdfør. De højeste eksemplarer vi har set i England var omkring 1½ m høje.

Sarcococca h. var. *digyna* har (i modsætning til *S. h.* var. *hookeriana*) modsatte eller næsten modsatte blade på smågrenenes spidser. Bladformen og -størrelsen er variabel fra elliptisk-lancetformet til smal lancetformet eller omvendt lancetformet 3-11 x 0,7-3 cm (Fl. Ch.). Blomstringen starter tidligt på året, næsten samtidigt med *S. confusa*. Støvknapperne er typisk creme-farvede.

Sarcococca hookeriana* var. *humilis

syn. *S. humilis* anses for at være en dværgform af *Sarcococca hookeriana* var. *digyna*.

Både i udlandet og herhjemme sælges planter med en mere dværgagtig vækst og med duftende, hvide blomster med lyserøde støvknapper under navnet *Sarcococca hookeriana* var. *humilis* eller blot som *S. humilis* (Dwarf fragrant sweet box, Himalayan *Sarcococca*), men ifølge beskrivelserne er det blot en "lyserød

dværgform" af *Sarcococca hookeriana* var. *digyna*, der er fundet af Augustine Henry og introduceret af Wilson i 1907 (Bean).

Denne i udlandet populære dværgform bliver sjældent mere end 60 cm høj og 1 m bred. Den er en langsomt voksende, kompakt, lav, krybende og bunddækkende plante, der sender udløbere op tæt ved moderplanten, hvorved planten med tiden bliver endog meget tæt. Herved virker varieteten mere ensartet og kompakt end selve arten.

Sarcococca hookeriana var. *humilis*

Sarcococca hookeriana var. *digyna* 'Purple Stem', West Dean Gardens

Ud over støvknappernes rødlig farve adskiller formen sig ifølge Sealy (1949) ved at have kortere og bredere blade, der er elliptiske (bredest på midten) og acute (tilspidsede) – sædvanligvis 3,5-7 x 1-2 cm. Dog kan længere og bredere blade ses på kraftige skud. Forholdet mellem længde og bredde angives til 3,5:1, hvorimod det hos den typiske *S. h.* var. *digyna* er 5-5,5:1. Tydelig bladnerve parallel med bladranden skulle kunne ses. Blomsterne er stærkt duftende. Frugten er kuglerund og skinnende sort.

Dværgformen sætter pris på let skyggede steder med humusrig, gerne let fugtig men alligevel veldrænet jord. Dværgformen angives at være blandt de hyppigst solgte både i udlandet og herhjemme. I England anbefales denne form til lave hække.

Sarcococca hookeriana* var. *digyna
'Purple Stem'

Varieteten, der er udvalgt og navngivet af Hilliers, kendes på, at unge stængler, bladstilke samt bladenes midtribbe er lettere purpurfarvede eller blåligrøde! *S. h.* var. *digyna* 'Purple Stem' siges at få de bedste farver, når planten ikke står for mørkt. I vores have bemærkes det

purpurfarvede kun svagt – uanset om den stod i fuld sol i køkkenhaven eller som nu i halvskygge under et egetræ! I England bliver varieteten i følge planteskoler ca. 1,5 m høj.

Varieteten angives af Hillier som en af de absolut bedste haveplanter. Den producerer masser af duftende blomster med et rødligt anstrøg. Støvknapperne er cremegule. Blomstringen begynder herhjemme først eller midt i januar.

Varieteten er sandsynligvis fuldt hårdfør herhjemme. Vort eksemplar var ca. 20 cm høj og bred ved plantning i foråret i 2014. Efter 4 vækstsæsoner, er højden og bredden 50x50 cm.

Sarcococca hookeriana* var. *digyna
'Schillingii'

En smalbladet varietet fra Nepal. Den anses for mere blomsterrig end arten. Sentblomstrende (februar – april). Hvide blomster med rødlig støvknapper. Stærkt duftende. Hårdførhed ukendt. Det ene eksemplar, vi har fået forevist i England, var sandsynligvis ikke en *S. h.* var. *d.* 'Schillingii' – blandt andet fordi eksemplaret havde 3 grifler.

Sarcococca longifolia

Busken bliver i naturen ca. 2 m høj. Den findes i dale i tætte bjergskove i sydøstlige Guangxi, Kina. Blade aflangt lancetformede 12-16 x 2,5-3,7 cm. Busken er næppe afprøvet eller hårdfør i Danmark.

Sarcococca longipetiolata

Ifølge Flora of China bliver *S. longipetiolata* i naturen 1-3 m høj. Den vokser langs vandløb i skove i 300-800 m i nord Guangdong og syd Hunan, Kina.

Unge grene er hårløse eller svagt hårede. Bladstilken er 1-1,5 cm. Bladene mere eller mindre tydeligt lancetformede 5-12 x 1,5-2,5 cm. Bladnerver er par- eller trenervede 1-5 mm fra basis. Brun, rød eller violet, kugleformet frugt med 2 blivende grifler. Arten er næppe afprøvet eller hårdfør i Danmark.

Sarcococca orientalis

S. orientalis blev introduceret i UK af Roy Lancaster i 1980/81. Frøene kom fra Shanghai Botanical Garden (set på internettet).

Arten vokser i skove og langs vandløb i 200-1.000 m i W Fujian, N Guangdong, Jiangxi, S Zhejiang, Kina. I Flora of China angives det, at den bliver 0,6-3 m høj og lidt bredere. Herhjemme er arten kraftigt voksende, opret og bliver formodentlig godt 1 meter (måske 1,5 m). Den har rhizomer og danner udløbere, men dette er vore eksemplarer, som vi plantede i 2012, endnu ikke begyndt på. *S. orientalis* ligner og har samme gode egenskaber som *S. confusa*, men siges at blive mere kompakt og afrundet/kugleformet. Bladstilken er 5-8 mm. Skud med fine, korte bløde hår (pubescent). Bladene angives (Fl. Ch.) som oftest aflangt lancetformede til omvendt lancetformede 6-9 x 2-3 cm lange. De er tyndt læderagtige med kileformet (cuneate) basis og med bladranden rullet tilbage mod bladundersiden (revolute). Sidstnævnte træk udviser vore planter ikke! De basale laterale bladnerver er parvise til trenervede. Dirr (2011) skriver, at bladene sidder tæt på stænglerne. Disse træk viser vore eksemplarer heller ikke. Den er længeblomstrende, stærkt duftende og åbner

Sarcococca orientalis (Nygaards Have)

hvidt – i milde vintre allerede i uge 50 hos os. Det er mere end en uge tidligere end de tidligste andre. Blomstringen varer til ind i marts måned.

Der er 2 grifler i følge Fl. of China. Hillier skriver 2-3 støvfang! Vore tre planter, som er anskaffet forskellige steder (England og Danmark), har alle 2 grifler.

Hanblomsterne er med et rødbrunt strejf på støvknapper og bægerblade, mens *S. confusa* som nævnt har hvide blomster. Vort først anskaffede – ca. 15 cm store eksemplar – blomstrede første gang i uge 2, 2013 - samtidig med *S. confusa*. Planten blomstrede og klarede uden problemer vinteren ubeskyttet og udendørs i en ikke nedgravet potte. Jeg havde fuldstændig glemt planten. Den voksede efterfølgende 30 cm det første år i haven!

I England anses arten for mere frostfølsom end *S. confusa* og *S. hookeriana*, idet den kun kan klare ned til -10°C! I England anbefales derfor et plantested, som er beskyttet mod kolde vinde og

kraftig frost i let skygge. Ifølge Dirr (2011) er *S. orientalis* skyggekrævende i USA. I vores have foretrækker planterne at stå ret lysåbent i dyb muld.

S. orientalis er endnu ret ukendt i Danmark. I både England og USA anses *S. orientalis* for at være blandt de bedste stedsegrønne prydbuske (ikke kun blandt *Sarcococca*!) til havebrug! Planter *S. orientalis* som hækplante eller for at dække en flade, anbefales en planteafstand med ca. 0,6 meters mellemrum.

Sarcococca ruscifolia* var. *ruscifolia

(Fragrant box, Fragrant Sarcococca, Sweet box, Vanilla plant)

Den oprindeligt beskrevne art, *Sarcococca ruscifolia* var. *ruscifolia*, blev beskrevet af Stapf i 1910 ud fra et materiale indsamlet i Hupeh, Kina, af Augustine Henry i 1884 (1887 i flg. Bean). Nogle år tidligere havde Stapf givet navnet til planter, Veitch havde dyrket fra frø indsamlet i Hupeh i 1900 af Wilson, så det var under navnet *S. ruscifolia*,

Sarcococca ruscifolia, klippede kugler. West Dean Gardens (Chichester, West Sussex)

at Veitch fremviste materialet, som fik en Award of Merit i 1908 (Sealy 1949). Typeformen er begrænset til Hubei, hvor også varieteten, *S. r.* var. *chinensis* findes. Herudover er varieteten (*S. r.* var. *chinensis*) udbredt over et langt større område i Gansu, Guangxi, Guizhou, Hunan, Shanxi, Sichuan og C, NW og SE Yunnan, Kina. Man kan derfor med en vis ret hævde, at sidstnævnte er 'normalformen'. De to typer stemmer overens i de florale dele og røde frugter, men *S. r.* var. *chinensis* adskiller sig ved at have smallere blade, kraftigere og mere opret vækstform – og især anses den for mere hårdfør end typeeksemplaret, *S. r.* var. *ruscifolia*. Der er ingen klar forskel på den originalt indsamlede form og *S. r.* var. *chinensis*. I Kew herbariet findes der mellemformer. (Sealy 1949).

Flora of China medtager *S. ruscifolia* som én art – uden varieteter! Europæiske samlinger og planteskoler skelner sjældent mellem varieteterne. Engelske planteskoler skelner i øvrigt heller ikke altid mellem *S. ruscifolia* og *S. confusa*!

Busken, som har en tæt, forgrenet vækst, bliver 1-4 m høj i naturen. Herhjemme bliver *S. ruscifolia* sandsynligvis højest 60-125 cm. Arten vokser på bjergskråninger og langs vandløb i 200-2.600 meters højde (Fl. Ch.).

Busken har oprette stængler, der forgrener sig mod spidsen. Unge grene er hårede. Bladene er variable i form og størrelse – sædvanligvis ægformede 3-5,5 cm lange og 1,5-3,5 cm brede (Sealy 1986). Engelske havefolk siger om bladene: 'Som spar es'! De basale laterale bladnerver er 2- eller 3-nervede. Det er den senest blomstrende af de dyrkede *Sarcococca*, idet blomstringen i Europa angives at starte ult. februar-marts. I milde vintre starter blomstringen hos os i januar.

Sarcococca ruscifolia modne frugter og hun blomster, Sir Harold Hillier Gardens

Blomsterstanden er en kort klase med hvide, duftende blomster. *S. ruscifolia* har altid 3 grifler i modsætning til *S. confusa*, som har både 2 og 3. Helt undtagelsesvist er der fundet et eksemplar af *S. ruscifolia* med 2 støvfang (Sealy). Flora of China angiver blot: 'To eller tre blivende grifler'. Frugten er kugleformet og rød (Sealy) og/eller sort-brun (Fl. Ch.)! Dyrkede former er oftest rødfrugtede, da det formodentlig især er dem, indsamlerne er gået efter. De 0,6 cm store røde frugter er et godt kendetegn sammen med den tæt forgrenede vækst med hårede stængler og trævlerødder uden udløbere.

John Hillier oplyser (pers. medd.), at *S. r.* var. *ruscifolia* er en mindre, langsomt voksende busk, som ikke er almindeligt dyrket i England. Især som ung er arten lunefuld og kan ikke lide omskifteligt vintervejr.

Denne art – skønt fundet af Henry i 1884 og samlet af Wilson i 1900 – er først for alvor blevet populær i England og USA i 1990'erne efter nye indsamlinger af mere hårdføre planter fra Yunnan provinsen i Kina.

Planter fra disse indsamlinger har i England vist sig hårdføre på beskyttede voksesteder, når rodsystemet først er veludviklet i en organisk rig, drænet og alligevel fugtighedsbevarende jord.

S. ruscifolia siges også at være blevet meget populær som bunddække- eller ledsageplante til *Rhododendron* og *Camellia* i dele af USA, idet den kan lide surbunds bedets 'top soil' samt den passende soleksponering. Hvor *S. ruscifolia* trives, er planten én af de bedste *Sarcococca* med flotte blade og stærk duft. Arten er ideel som solitær plante i forkanten af et bed, langs en sti eller plantet som hæk. I Sydengland, hvor arten anses for hårdfor, ses den plantet op ad syd- eller vestvendte mure i større haver og parker.

I Kina udnyttes planten medicinsk. Flere arter – bl.a. *S. ruscifolia* – indeholder alkaloider med svampehæmmende og antibakteriel virkning. Dette kan være en medvirkende årsag til plantens (slægtens) sunde udseende. Det er i øvrigt karakteristisk, at hverken harer eller rådyr tilsyneladende 'græsser' på *Sarcococca*. Hos os har alle arter og varieteter hidtil været fuldstændig fri for bid og/eller fejninger – i modsætning til fx de giftige *Rhododendron*,

som undtagelsesvist ædes i strenge vintre – ind i mellem med fatale følger for dyrene!

***Sarcococca ruscifolia* var. *chinensis* H4**

Sarcococca ruscifolia var. *chinensis* ligner *S. confusa* mht. til blad- og vækstform.

Bladene beskrives som elliptisk – ægformede eller ægformede og lidt kortere og smallere end arten (2,5 – 5,5 cm lange og 1,5 – 1,8 cm brede). Blomsterne er kraftigt duftende og med røde frugter.

Vi har tidligere anskaffet tre eksemplarer af *S. r.* var. *ruscifolia*. Tre år efter plantningen døde det sidste eksemplar, selvom vi valgte et beskyttet voksested i Sydsjælland. Blomster nåede vi aldrig at se. I 2014 anskaffede vi ét nyt eksemplar – denne gang af *S. r.* var. *chinensis*. Dette eksemplar er plantet solrigt og i læ op ad husets sydmur. Her trives varieteten, blomstrer og sætter mange røde frugter, men får alt for megen sol. Desuden står i bedet en hvid blåregn (*Wisteria sinensis*

Sarcococca ruscifolia var. *chinensis* 'Dragon Gate' og fjergræs, *Nassella tenuissima* (syn. *Stipa tenuissima*), - Wisley Gardens

'Alba'), som dræner jorden, hvilket ikke er ideelt!

Sarcococca ruscifolia* var. *chinensis

'Dragon Gate'

Mindre kraftig, smalbladet form fundet af Roy Lancaster i 1980 i W. Yunnan. Planten er mere kompakt, med smallere, skinnende blade. Den forventes at blive mellem 60 og 90 cm høj. Det er en meget populær haveplante i England og formodes hårdfør i Danmark. Vort eksemplar, som blev plantet foråret 2014, trives nu under et stort egetræ. Planten var ved plantning i 2014 ca. 20 cm høj og bred. Efter 4 vækstsæsoner i 2017, var den 75 cm høj og ca. 80 cm bred. Den blomstrer hvert år først i januar måned.

Sarcococca saligna

S. saligna vokser i stedsegrønne skove, 1.200-2.300 m i Taiwan, Afghanistan, Indien, Nepal og Pakistan (Fl. Ch.), hvor den skal være den mest almindelige art (Sealy). Busken bliver i naturen 3-5 m høj, i Europa dog kun 60 – 90 cm – måske op til 1,2m? Væksten er let hængende. *S. saligna* (og *S. Wallichii*) adskiller sig fra alle andre "hårdføre" i slægten på, at de unge grene er *uden* hår. Bladene nærmest grenspidserne er modsatte eller næsten modsatte. Bladene, som er blandt de største i slægten, minder mere om blade fra *Salix* end fra *Sarcococca*. Deraf artsnavnet. Bladene er lange og smalle, elliptisk – lancetformede til acuminate (tilspidset og med mere eller mindre konkave sider langs spidsen) – eller ligefrem caudate (med spids). Med hensyn til størrelsen af bladet hører enigheden op. Flora of China angiver bladstørrelsen til 6-8 x 1,2-2 cm, mens Sealy (1986) oplyser 7-12(-14) x 1-2(-2,7) cm! Planten er med udløbere.

Blomsterne er lyst gule og duftløse,

hvorved arten også på dette punkt adskiller sig væsentligt fra slægtens øvrige arter. Hunblomsterne har 3 blivende grifler/støvfang (Fl. Ch. og Sealy 1949). Krüssmann skriver 2 grifler!

S. saligna angives som den tidligst blomstrende af alle *Sarcococca* (Sealy 1949), mens Bean og Dirr angiver den som sentblomstrende (marts-april)! Flora of China skriver sept.-dec.! Frugterne skal være kugleformede eller ægformede og purpurviolet ved modenhed. Vi har ikke selv erfaringer med *S. saligna*! Arten er næppe hårdfør i Danmark. En pudsighed er, at *S. saligna* efter introduktionen dyrkedes under glas og senere på friland uden problemer. Ifølge Bean skulle dette skyldes en senere introduktion af en mere hårdfør type indsamlet i Kina af Wilson! Arten findes bare ikke i Kina (Sealy 1949)!

S. saligna er for havefolk den mindst interessante art i slægten. Den anses samtidig for en frostfølsom art, med en noget 'rodet' vækst og som værende uvillig til at sætte frugt.

Pragtfuldt duftende planter under navnet *S. saligna* ses ret ofte på hollandske planteskoler, hvor det samtidig påstås, at arten er hårdfør, men de eksemplarer, vi har set, har alle vist sig *ikke* at være *S. saligna*.

Sarcococca vagans

S. vagans er 1-3 m høje buske, der vokser i skove og bjergdale i 500-800 meters højde i bl.a. Hainan, S og W Yunnan, Kina. Skud hårløse. Blade er 3-nervede. Arten er næppe hårdfør i Danmark.

***Sarcococca wallichii* H 8-9**

(Sweet box)

Arten er fundet i skove på bjergskråninger og i dale i 1.300-2.700 m i syd og vest

Sarcococca wallichii - Tregrehan Garden, Cornwall

Yunnan, Bhutan, NØ Indien, Myanmar (Burma) og Nepal.

Arten bliver lidt højere end andre arter – i naturen 0,6-3 m. Ifølge Flora of China er bladstilken 0,8-1,2(-2) cm. Unge skud er hårløse. Bladene er skinnende blanke og læderagtige. De er lysende grønne på bladoversiden og lyst grønne på bladundersiden og hårløse på begge sider. Bladene er 3-nervede, elliptiske, aflangt lancetformede eller lancetformede 6-10 x 2-3,5(-5) cm. Blomsterne er hvide og duftende med 3 grifler. Frugterne er sorte (Sealy 1986).

De planter, der p.t. dyrkes, er fra indsamlinger i det østlige Nepal og det nordlige Indien. Arten kræver et beskyttet,

varmt og skygget voksested. Den siges at være hårdfør i det sydlige England, men vi har aldrig set den i Danmark. Det kunne ellers være interessant at prøve arten – alene af den grund, at introduktionen skyldes danskeren Wallich!

FYLOGENI

Der mangler pt. en grundlæggende revision af nomenklaturen og taksonomien.

Afgrænsning af og såvel inter- som intragenetiske forbindelser er tilbagevendende problemer i familien Buxaceae. Tidligere forsøg på at løse disse forbindelser inden for Buxaceae ved at studere bladmønstre, ved-anatomi og palynologiske træk ('pollen undersøgelser') har indtil videre blot givet flertydige resultater.

Sarcococca er dog en velafgrænset slægt pga. dens ensartede morfologiske træk, men det er derfor vanskeligt at skelne mellem arterne.

Baseret på den meget ensartede opbygning i de florale dele, har *Pachysandra* og *Sarcococca* længe været betragtet som søster slægter, ligesom *Notobuxus* er tæt beslægtet med *Buxus* (Balthazar).

ENGELSK POPULARITETSLISTE

Hitlisten på engelske planteskoler var i 2012 som følger: *S. h.* var. *digyna* 'Purple Stem', *S. confusa*, *S. ruscifolia* var. *chinensis* 'Dragon Gate', *S. orientalis* og *S. wallichii*.

Årsagen til den flotte placering af *S. h.* var. *digyna* 'Purple Stem' og *S. ruscifolia* var. *chinensis* 'Dragon Gate' skyldes bl.a., at det er ret nye introduktioner, som er blevet stærkt opreklamerede!

Til danske forhold anbefales: *S. confusa*, *S. h.* var. *digyna*, (*S. h.* var. *humilis*), *S. orientalis* og evt. *S. ruscifolia* var. *chinensis*

'Dragon Gate'. Sidstnævnte er rigtig flot, når de mange røde bær står i stærk kontrast til de mørkegrønne blade allerede et par uger før jul. Hos os har sidstnævnte endnu ikke oplevet en rigtig kold vinter, så anbefalingen er med forbehold.

DYRKNING

I naturen vokser *Sarcococca* på fugtige, skyggefulde steder i skove og lunde på bjergskrænter og ofte i nærheden af vandløb. På grund af de mange forskellige indsamlinger og slægtens store udbredelse (både højdemæssigt og geografisk) kan det være misvisende at omtale en art som egnet eller uegnet til fx danske forhold. Som indledningsvist nævnt er alle de arter, der er hårdføre i Danmark, kinesiske, men dermed være ikke sagt, at alle kinesiske arter er hårdføre i Danmark!

Herhjemme foretrækker *Sarcococca* fugtighedsbevarende, muldrige/humusrige jorder med godt dræn i halv eller hel skygge, men de kan også trives på kalkholdig jord, og de tåler atmosfærisk forurening. *S. confusa* er formodentlig den 'art', der i Danmark bedst tåler sol. Ingen af arterne bryder sig om kolde, udtørrende vinde.

Sarcococca er velegnet som bunddækkende planter, i skyggebedet, under større løvfældende træer og som buske i 'vilde' haver, 'woodland gardens'. Enkelte – især *S. confusa* og *S. ruscifolia* var. *chinensis* - og måske også sorten 'Dragon Gate' - er egnede til formklipping samt klippede eller uklippede hække. Fordelen ved at benytte en af disse to arter er, at de begge forbliver tætte og buskede helt til jorden, men især til hække kan andre arter også benyttes.

Efterårets mange nedfaldne blade kan visse steder være et problem for små, langsomt voksende buske. Ingen arter bryder sig om at befinde sig i et mørkt og

fugtighedsmættet miljø hele vinteren. Især blade fra valnød kan være et problem, idet de nedfaldne blade normalt ikke bliver flyttet af vinden, når bladene først er faldet. I vores have vantrives *S. confusa* og *S. hookeriana* i dyb skygge under et gammelt valnøddetræ med bunddækkende bregner. Om årsagen hertil skyldes den kraftige skygge fra bregnerne, efterårets mange nedfaldne blade eller en kombination af disse, ved vi ikke, men uden for slagskyggen trives andre eksemplarer, og frøplanter af *S. confusa* fremspirer under en plante på et andet voksested. Flytning klarer *Sarcococca* oftest uden problemer. Forårsplantning anbefales.

Det er en ulempe, at *Sarcococca* generelt er længe om at opnå blivende størrelse. Under gunstige forhold kan de dog vokse mere end 10 cm om året. I det regnrige år, 2017, havde flere arter (*S. confusa* og *S. orientalis*) faktisk præsteret mere end 30 cm – en enkelt næsten det dobbelte – i tilvækst i vores have!

Daniel Tams bemærker i det tyske magasin *Garten Praxis* 12-2013, at *Sarcococca ruscifolia* var. *chinensis* og *S. hookeriana* var. *digyna* begge har en begrænset hårdførhed til omkring -15°C.

De hårdføre arter af *Sarcococca* (fx. *S. confusa*, *S. h.* var. *digyna*, (*S. h.* var. *humilis*) og *S. orientalis*) vi har i haven, må være tilpasset levesteder, hvor kraftig frost ofte forekommer under blomstringen, for vi har endnu ikke oplevet frostskafer af nogen art, selvom temperaturen har været under -15°C, mens planterne blomstrede. Beskæring af *Sarcococca* foretages bedst efter blomstring. Nyvækst efter hård beskæring er ofte meget kraftig. Især planter med udløbere kan skæres kraftigt tilbage om foråret, hvis dette er nødvendigt.

Engelske planteskoler anbefaler *S. orientalis* som den bedst egnede til krukker.

FORMERING

Alle arter af *Sarcococca* er lette at frø- og stiklingeformere. Modne frugter efterstræbes ikke i større omfang af fugle. Da frøene ikke umiddelbart har nogen hvileperiode og derfor ikke har behov for stratificering, spirer de ofte uden forbehandling. Frøene tåler dog stratificering (Dirr 2006).

Dette efterprøvede jeg med godt 200 frø høstet og sået i januar 2018. Halvdelen blev stillet indendørs i vindueskarmen i et opvarmet rum, de øvrige udendørs, hvor de blev udsat for vind og vejr på et muse-sikret sted.

Hovedparten af frøene i det opvarmede rum spirede i løbet af få dage. Fem måneder senere er stort set alle frø fra partiet spirede og har fået blivende blade. De største planter er mere end 6cm høje og har væsentlig længere rødder, hvorfor planterne bør omplantes.

Frøene, der blev sået udendørs i januar, er alle gået i hvile, idet ingen frø er spiret i løbet af foråret (i løbet af sommeren er enkelte frø spiret). Næste forår spirer de øvrige sandsynligvis, men så er en hel vækstsæson også mistet!

Vores erfaring er altså, at nyhøstede, modne frø med fordel kan sås indendørs

i et opvarmet rum så snart, frøene er rensede for det kødede lag, pulpen.

Stiklinger taget af nyvækst danner (ifølge Dirr 2006) let rødder i en overdækket kold ramme eller mistbænk, selvom der hverken benyttes bundvarme eller hormoner. Et vækstmedie bestående af spagnum og perlite anbefales.

Dirr skriver videre, at stiklinger både kan tages i sensommeren, efteråret og tidligt om foråret.

Udløbere tages med fordel sidst på vinteren eller først på foråret.

SAMLINGER / Danske

Botanisk Have, København (i følge havens egne, ældre lister): *Sarcococca confusa*, *S. hookeriana* var. *digyna*, *S. h.* var. *humilis*, *S. orientalis*, *S. ruscifolia* og *S. saligna*.
G / Felt 120: *S. confusa*, *S. hookeriana* var. *digyna*, *S. orientalis*, *S. ruscifolia*

G / Felt 121: *S. hookeriana* var. *digyna*, *S. saligna*

Arboretet, Hørsholm (i følge egne, ældre lister):

Sarcococca hookeriana var. *humilis* nr. 0396 A 1017 B (position) 2517 og 2717 fra 1953.
S. saligna A 1017 B (position) 3005 fra ca. 1987 (død?)

Fem måneder gamle frøplanter af *S. confusa* sået indendørs i januar måned i opvarmet lokale.

SAMLINGER / Udenlandske

National Collection of *Sarcococca*. Capel Manor Gardens, Bullsmoor Lane, Enfield, Middlesex EN1 4RQ Tel: 08456 122 122, England

National Collection of *Sarcococca* (backup af Roy Lancasters private samling) RHS Garden Wisley, Wisley Ln, Woking, Surrey GU 23 6QB, England

National Collection of *Sarcococca*. Sheffield Botanical Gardens. Clarkehouse Road, Sheffield, S10 2LN England. <http://www.sbg.org.uk/collections.asp>

National Collection of *Sarcococca*. The Lord Kenyon, Gredington, Whitchurch, SY13 3DH England

LITTERATUR

Balthazar, Maria von, Peter K. Endress and Yin-Long Qiu: Phylogenetic Relationships in Buxaceae Based on Nuclear Internal Transcribed Spacers and Plastid *ndhF* Sequences. International Journal of Plant Sciences, Vol. 161, No. 5 (September 2000), pp. 785-792. The University of Chicago Press

Bean, W. J.: Trees and Shrubs hardy in the British Isles. Reprinted 1996

Dirr, Michael A: Dirr's Encyclopedia of Trees and Shrubs. 2011

Dirr, Michael A and Charles W. Heuser: The Reference Manual of Woody Plant Propagation 2006

Krüssmann, Gerd: Manual of Cultivated Broadleaved Trees and Shrubs. Vol. III 1986

Sealy, J. Robert: A revision of the genus *Sarcococca* (Buxaceae). Botanical Journal of the Linnean Society (1986), 92: 117-159

Sealy, J. Robert: Species of *Sarcococca* in cultivation. Journal of The Royal Horticultural Society. 73, 301-306. 1949
The Hillier Manual of Trees and Shrubs. 2014

NETBASEREDE KILDER

Bean's Trees and Shrubs:
beanstreesandshrubs.org

Bestemmelsesnøglen af Jan De Langhe:
www.arboretumwespelaar.be/EN/

Flora of China 11: 328-331. 2008 2.
Ye shan hua shu. *Sarcococca* Lindley, Edwards's Bot.Reg. 1012. 1826:
flora.huh.harvard.edu/china/pdf/PDF11/Sarcococca.pdf

The International Plant Names Index:
www.ipni.org

The Plant List:
www.theplantlist.org/tpl/search?q=Sarcococca